

Wincenty Urban

Fundacja ku czci Eucharystii kanonika Andrzeja Skody z XV w.

Studia Theologica Varsaviensia 6/2, 69-74

1968

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BP WINCENTY URBAN

**FUNDACJA KU CZCI EUCHARYSTII
KANONIKA ANDRZEJA SKODY Z XV w.**

Działalność wrocławskiego biskupa, Piotra II Nowaka (1447 — 1456), wycisnęła głębokie piętno na wielu odcinkach diecezjalnego życia. Widząc skutki dezorganizacji i zniszczenia życia religijnego dokonanego przez husytyzm, bp Nowak z troszczył się o rozwój pracy duszpasterskiej w diecezji wrocławskiej. Szczególniejszą troską otoczył on kult Eucharystii i pragnął nadać mu jak największą okazałość¹

Żywy kult Najświętszego Sakramentu² istniał zawsze w Kościele. Szczególnie wiele jego przejawów notujemy w XIII wieku. Wtedy to wprowadzono święto Bożego Ciała, pod wpływem wizji św. Julianny z Petinnes w klasztorze Mont-Cornillon w pobliżu miasta Leodium. Św. Julianna urodziła się w 1193 roku. Od piątego roku swego życia wychowywała się w klasztorze „in domo Leodiensi Montis Corneliis”. Tutaj złożyła profesję zakonną i w 1222 roku została przeoryszą. Zmarła 5 kwietnia 1258 roku³.

Nawiązując do wizji św. Julianny archidiakon leodyjski Jakub z Troyez, późniejszy papież Urban IV, wpłynął na miejscowego biskupa, Royerta de Torote, aby wprowadził święto Bożego Ciała. Biskup Robert, ulegając zachęce archidiakona, wydał w czasie trwającego synodu diecezjalnego w roku 1246 dekret ustanawiający święto Bożego Ciała na terenie diecezji

¹ Por. Urban W., *Studia nad dziejami wrocławskiej diecezji w pierwszej połowie XV wieku*, Wrocław 1959, s. 254 — 259.

² Por. Köster L., *De custodia Sanctissimae Eucharistiae. Disquisitio historico-iuridica*. Romae 1940.

³ *Textus antiqui de festo Corporis Christi-collegit et notis illustravit Petrus Browe S. J.*, (Opuscula et textus historiam Ecclesiae eiusque vitam atque doctrinam illustrantia, fasc. IV). Monasterii 1934, s. 6 nn.

leodyjskiej. Papież Urban IV zaprowadził to święto w całym Kościele specjalną bullą konstytucyjną *Transiturus de hoc mundo*, wydaną 11 sierpnia 1264 roku ⁴.

Przy wprowadzeniu święta Bożego Ciała w XIII wieku nie dołączono do niego od razu procesji teoforycznej ⁵. Urządzenie procesji z Najświętszym Sakramentem związanej ze świętem Bożego Ciała jest późniejsze. Papież Jan XXII w 1317 roku ⁶ przejęciowo miał zaprowadzić uroczystą procesję Bożego Ciała, a pełne jej uznanie zapewnił Marcin V w 1429 roku ⁷ i Eugeniusz IV w 1433 roku ⁸, którzy udzielili specjalnych odpustów dla uczestników tej procesji.

Poprzednio w życiu kościelnym procesje z Najświętszym Sakramentem towarzyszyły różnym wydarzeniom, jak np. zanoszenie Eucharystii do chorych lub do Bożego Grobu. Procesja na Boże Ciała miała specjalny cel, stanowiła wyraz konkretnego oddania czci Najświętszemu Sakramentowi.

Biskup Piotr II Nowak, zabiegający o rozwój kultu eucharystycznego w diecezji wrocławskiej w duchu praktyki Kościoła, polecił urządzić w całym Wrocławiu w dniu 4 czerwca 1450 roku ⁹ jedną wspólną uroczystą procesję w święto Bożego Ciała, aby przez to przyczynić się do jak największej okazałości i ujednolicenia sposobu oddawania czci Eucharystii ¹⁰.

Wyrazem wzrastającego ożywienia religijnego i znaczenia Eucharystii w pobożności były dość liczne fundacje ku jej czci dokonywane zarówno przez wiernych świeckich jak i duchownych w XV wieku. Wśród nich pragniemy przypomnieć w niniejszym artykule fundację kanonika katedralnego, księdza Andrzeja Skody, datowaną z 8 października 1471 roku ¹¹,

⁴ Por. Carpo A., *Compendiosa bblibliotheca liturgica*, Bononiae 1879, s. 427. Browe, *Textus antiqui*, s. 21, Bp Robert święto Bożego Ciała między innymi „ad confutandam haeticorum insaniam”. Idzie w tym wypadku o Berengariusza. Por. Migne, P. L. 143, 1289 — 1296 „Adelmani ex scholastico Leodiensi Episcopi Brixiensis De Eucharistiae Sacramento ad Berengarium Epistola”.

⁵ Carpo, *Compendiosa*, s. 429.

⁶ Marzohl J., Schneller J., *Liturgia Sacra*, Lucern 1840, IV, s. 582.

⁷ *Bullarium Romanum novissimum*, Romae 1638, I, s. 248.

⁸ *Bullarium Romanum*, I, s. 259 — 9.

⁹ *Scriptores Rerum Silesiacarum*, Wrocław 1839, II, s. 238, Por. Jungnitz J., *Geschichte der Fronleichnamspzession in Breslau*, Breslau 1898, s. 6.

¹⁰ Urban, *Studia*, s. 256.

¹¹ Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu: *Vicarien — Communi-*

jako charakterystyczny przejaw ducha religijnego owych czasów.

Kanonik Andrzej Skoda wspomniany jest w dokumentach z czasu rządów biskupa Konrada Oleśnickiego i Piotra II Nowaka w latach 1435—1467. Wprawdzie podano o nim nie bardzo pochlebną uwagę, że „Andrzej Skoda” był „Polakiem olbrzymiej budowy i ciasnego umysłu¹²”, ale łączyć to należy z narastającym wówczas napięciem i wydaniem statutu „antypolskiego” (1 października 1435 r.) polecającego nadawać duchowne prabendy w kapitule wrocławskiej jedynie mieszczkańcom śląskim lub królestwa czeskiego. Ksiądz kanonik Andrzej Skoda pochodził z rodu Doliwów, z wielkopolskiego Biechowa, był krewnym prymasa Wincentego Kota oraz Jana Furmana, kanonika poznańskiego i kustosa gnieźnieńskiego¹³. W roku 1435 kanonik Skoda otrzymał w Krakowie świadectwo odbytych studiów¹⁴.

Dokument o fundacji ku czci Eucharystii z dnia 8 października 1471 roku dokonanej przez Andrzeja Skodę jest instrumentem notarialnym, jaki sporządził Werner de Putten, kleryk diecezji chełmińskiej.

Ksiądz kanonik Skoda określił ściśle warunki swej fundacji: kapłan wychodzący z katedry w celu zaopatrzenia chorych winien się udawać w towarzystwie pięciu wyznaczonych przez sygnatora scholarzy ze szkoły katedralnej oraz dzwonnika.

tät, dokument pergaminowy, wystawiony 8 października 1471 r. (Skrót: AAW.) Dokument pisany w języku łacińskim na pergaminie, wymiary 40,5 cm x 46,5 cm, pergamin w środku ma otwór, uszkodzony, pismo staranne.

¹² AAW., III a 1, fol. XXXI: „Andreas Skoda, polonus, statura longus, animo vastus.”

¹³ Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu: *Acta Consist. Pozn. Constituciones Procuratorum* III, l. 1433 — 1443, f. 65 — 66. „Andreas Nicolai Doliwa de Byechow alias Scoda canonicus Wratislaviensis et Glogowie Maioris ecclesiarum”. Na ten tekst zwrócił mi uwagę (3 XII 1960 r.) śp. ksiądz kanonik Józef Nowacki, dyrektor Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu, ksiądz Prałat Stefan Hain dostarczył mi ostatnio (1967 r.) fotokopię tegoż tekstu, za co składam serdeczne podziękowanie. Ks. Stefan Hain, *Wincenty Kot*, prymas Polski 1436 — 1448, Poznań 1948, s. 3 nn., podał, że abp Kot pochodził z Doliwów, wywodził się z Dębna nad Wartą. Ojcem jego był Maciej, matką Małgorzata. Może ojcem Andrzeja Skody, zdaniem księdza Haina, był Mikołaj ze Skodnik i Kłęski, brat Macieja Kot z Dębna i Biechowa, ojca prymasa Wincentego Kota i Janusza Furmana ojca Jana, kanonika poznańskiego.

¹⁴ K u c h e n d o r f C., *Das Breslauer Kreuzstift in seiner persönlichen Zusammensetzung von der Gründung (1288) bis 1456*, Breslau 1937, s. 44.

Dwaj scholarze winni nieść chorągwie, dwaj świece, a piąty dwa dzwonki. Dzwonnik zaś miał nieść światło.

Wymieniona tu asysta, złożona ze scholarzy i dzwonnika, miała w czasie odbywania drogi z katedry do domu chorego śpiewać responsorium „Homo quidam”. W trakcie odbywania przez chorego spowiedzi asysta winna odmawiać w jego intencji „Ojcze nasz i Zdrowaś Maria”. Określono też obowiązki asysty w czasie, gdy chory będzie przyjmował Komunię świętą. W chwili podnoszenia hostii przez kapłana asysta miała śpiewać słowa: „Ecce panis” oraz werset „Tu, qui cuncta scis”. W drodze powrotnej do kościoła asysta towarzysząca kapłanowi śpiewała antyfonę „Melchisedech” z werselem „O Jesu, pater misericordiarum”. Gdy kapłan wstawiał puszkę z Najświętszym Sakramentem do tabernakulum, asysta klęcząc śpiewała „Tantum ergo Sacramentum”.

Z woli fundatora, Andrzeja Skody, uczestnicy otrzymywali pewne honoraria. I tak zakrystian za każdym razem zaopatrzenia chorego miał dawać poszczególnym scholarzom 6 denarów, sygnator otrzymywał 8 denarów. Zakrystian nie mógł opuścić zakrystii katedralnej i wzywać scholarzy w celu towarzyszenia w procesji do chorego, musiał więc upoważnić dzwonnika, który za to otrzymywał każdorazowo 4 denary. Zakrystianie mieli otrzymywać z tej fundacji za swoje trudy rocznie 2 wiardunki. Im też podkustosze winni dawać rocznie jedną grzywnę do rozdziału między sygnatora, scholarzy i dzwonnika. Zakrystianie mieli obowiązek składać sprawozdanie rachunkowe z tego rozdziału.

Druga część reguł fundacji kanonika Andrzeja Skody odnosiła się do uroczystości Bożego Ciała lub jego oktawy.

W czasie procesji Bożego Ciała lub w oktawie przy dotychczas praktykowanych procesjach w mieście lub w katedrze wymienieni scholarze winni towarzyszyć ze sztandarami, świecami, dzwonnikami. Za ten udział otrzymywali oni wynagrodzenie podobnie jak za towarzyszenie kapłanowi z Najświętszym Sakramentem do chorego. Ponadto za trud celem podtrzymywania zwyczaju przenoszenia Najświętszego Sakramentu w czasie oktawy Bożego Ciała z biblioteki (*liberaria*) do głównego ołtarza, ze świecami i przy śpiewie oznaczonych tekstów pieśni „Jesus Christus” sygnator szkoły winien pobierać rocznie 8 groszy; każdy z ośmiu scholarzy, którzy towarzyszyli przy przenoszeniu Najświętszego Sakramentu w procesji ze świecami i śpiewali podczas oktawy, oraz scholarz, który szedł z dzwonnikiem, pobierał 2 grosze z procentów fundacji.

Kanonik Andrzej Skoda zabezpieczył fundację na zakupionym czynszu, z prawem odkupu, w wysokości 9 grzywien na Stabłowicach koło Wrocławia, 4 grzywiny na Pęgowie (Henningdorf), Wróblowicach (Wrobilwicz, Frobelwitz), Głosce (Gloske, Gloschkau) koło Środy Śląskiej. Listy królewskie w sprawie swej fundacji przekazał subkustoszewi Stanisławowi Galli, ponieważ ten został wybrany na administratora fundacji wraz z innym subkustoszem i ich następcami. Za ponieszone starania koło fundacji mieli oni pobierać rocznie w dniu św. Michała 3 wiardunki. Subkustosze mieli obowiązek składać każdego roku sprawozdanie rachunkowe magistrom katedry (*magistri fabricae*) i ofiarować im za poniesione trudy 2 kwarty wina włoskiego i 1/2 funta, starać się o „confectio-nem regalium”, a dla ich domowników dostarczyć piwa w odpowiedni sposób (*cum honestate*).

Pozostałe pieniądze z fundacji należało przekazać na konserwację sztandarów (*vexilla*), na świece i światło do Mszy św. oraz na zakupienie szat dla biednych, zwłaszcza dla scholarzy, którzy będą brać udział w procesjach.

Kanonik Skoda postanowił także, by zakrystian katedralny lisim ogonem oczyścił drzwi wejściowe do chóru katedry wrocławskiej, które on własnym kosztem odnowił i polecił przyozdobić złotem i różnymi farbami, (zwłaszcza drzwi przednie naprzeciw głównych drzwi położone) obrazami ze scenami z życia Zbawiciela i innymi, aby dzieło (*opus pluribus impensis recreatum*) nie poniosło żadnej szkody z powodu prochu i pyłu. Za każdorazowe czyszczenie należało wypłacić zakrystianowi kwotę w wysokości jednego grosza.

Świadcami przy sporządzeniu dokumentu fundacji byli kanonicy kapitulni, Mikołaj Merboth i Fabian Hancock, doktorzy dekretów; Mikołaj Kitzka, magister sztuki i kanonik św. Krzyża, wikariusze katedralni: Andrzej Azenheymer, primariusz, i Stanisław Galli, subkustosz. Dokument opatrzyl swym znakiem i podpisem notariusz diecezji chełmińskiej Werner de Putten.

Fundację kanonika Andrzeja Skody z 8 października 1471 roku uznać należy za piękny pomnik duszpasterskiej troski o cześć Eucharystii w XV wieku na terenie wrocławskiej diecezji i jej centralnej świątyni — katedry.

S u m m a r i u m

Tempore durationis regiminis episcopi Wratislaviensis, Petri II Nowak (1447 — 1456), cultus Eucharistiae valde auctus est non solum in urbe Wratislavia sed etiam in toto territorio dioecesis. Episcopus Nowak instituit in 1450 anno unam sollemnem processionem theophoricam Wartislaviae in festo Corporis Christi. Ad augmentadum cultum eucharisticum in dioecesi multae fundationes exortae sunt.

Unam ex hoc genere fundationum dotavit canonicus ecclesiae cathedralis, Adreas Scoda, Polonus, 28 Octobris 1471 anno.

Fundatio haec est pulchrum monumentum curae pastoralis in cathedrali ecclesia Wratislaviensi in XV saeculo. De ea tractatur in articulo.

Bp Winceny Urban